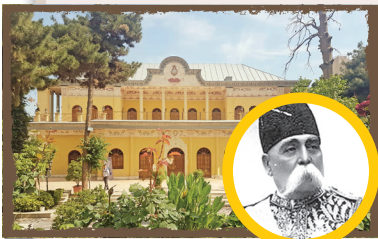

یادگار نوه فتحعلی شاه

- خانه عین الدوله
- قدمت: دوره پهلوی اول
- نشانی: میدان هروی، خیابان وفامنش، خیابان جمالی
- کاربری فعلی: نگارخانه برگ

در روزگاری که مساحت تهران به حصار ناصری محدود می‌شد، عبدالمجید میرزا، معروف به عین الدوله که صدراعظم مظفرالدین شاه و احمد شاه و نوه فتحعلی شاه بود، عمارتی در مبارک‌آباد و خارج از حصار ناصری ساخت؛ عمارتی که بعدها به عمارت عین الدوله معروف شد و در اواخر دوره قاجار با ۱۲ هزار مترمربع مساحت و ۸۰۰ متر زیربنای شکل گرفت و بعد از آن به محل اقامت بیلاقی عین الدوله تبدیل شد. عین الدوله در سه دوره حساس تاریخی از جمله دوره مشروطه، وزیر و صدر اعظم مستبد قاجار و مخالف سرسخت مشروطه بود و بعد از سقوط سلسله قاجار و روی کار آمدن رضا شاه از عرصه سیاست محو شد. او که از مخالفان سرسخت مشروطیت بود، بعد از کنار رفتن از دنیای سیاست به‌طور کامل ورشکسته شد و عمارت باشکوهش را به «رضا هروی» ملقب به «بصیرالدوله» فروخت. بصیرالدوله تغییراتی اساسی در این عمارت ایجاد کرد اما بعد از مرگش این عمارت به فرزندانش رسید و این تغییرات ناتمام ماند.

در دوره مالکیت بصیرالدوله، تزییناتی مثل نقاشی دیواری، گچبری، آینه کاری و قاب‌بندی‌های زینتی به این عمارت اضافه شد. در و پنجره‌های چوبی عمارت که با هنر گره‌چینی و با به‌کار بردن شیشه‌های رنگی بین دیوارهای عمارت جا گرفته‌اند، زیبایی این مکان را دوچندان کرده است. ستون‌های بلندی که در ورودی عمارت به چشم می‌خورد تنها بخشی است که دست نخورده باقی مانده و یادگار ۸۰ سال قبل است.

عمارتن زیبایی عین الدوله بعد از مرگ بصیرالدوله، مدت‌ها متروک ماند تا اینکه شیرین هروی، نوه بصیرالدوله سال ۱۳۸۶ آن را به شهرداری تهران واگذار کرد. سازمان زیباسازی شهرداری تهران سال ۱۳۸۷ اقدام به تعریف محیطی تحت عنوان نگارخانه در داخل عمارت کرد. نام این نگارخانه «برگ» است و به نمایش آثار هنری اختصاص دارد. نگارخانه برگ هم‌اکنون یکی از جاذبه‌های گردشگری تهران و معتبرترین و باسابقه‌ترین نگارخانه ایران به حساب می‌آید. در برخی منابع مکتوب تاریخی از عمارت عین الدوله به‌عنوان محل برگزاری کنفرانس مشهور تهران یاد شده در حالی که رهبران آمریکا، انگلیس و شوروی در جریان جنگ جهانی دوم در سفارت شوروی در تهران گرد هم جمع شدند. عکس تاریخی چرچیل، روزولت و استالین در این مکان گرفته شد اما برخی منابع به اشتباه مدعی شده‌اند که این عکس در ایوان شمالی عمارت عین الدوله گرفته شد.

شکوه در معماری خانه ارباب رستم

ساده، اما باشکوه است و خط‌های به‌هم‌پیوسته و هماهنگ بخش‌های مختلف را به‌سادگی از هم جدا کرده و این ویژگی، آرامش بصری خاصی به دیدگان می‌دهد. از آنجا که رستم گیو، زرتشتی بود نمادهای زرتشتی نیز در میان گچبری‌ها دیده می‌شود. این خانه در سال ۱۳۷۴ در فهرست آثار ملی ایران ثبت و در سال ۱۳۸۱ مرمت شد. البته در سال‌های گذشته ساختمانی جدید به آن اضافه شد و هم‌اکنون مامنی برای «پژوهشکده فرهنگ و هنر و معماری» زیر نظر جهاد دانشگاهی است. ارباب رستم گیو علاوه بر این خانه زیبا و دل‌نشین، یادگارهای بسیاری در تهران برجای گذاشت. چندین آب‌انبار، در مانگانه، دبستان و مجتمع فرهنگی اجتماعی برخی از یادگارهای ماندگار اوست.

خانه‌ای که ارباب رستم برای زندگی انتخاب کرد به سبک نئوکلاسیک است؛ سبکی که در دوره قاجار، به‌خصوص اواخر حکومت ناصرالدین شاه، بسیار رونق یافت. سال ۱۳۰۴ این خانه به دستور ارباب رستم ساخته شد؛ خانه‌ای دوطبقه که علاوه بر معماری فرنگی، ردپایی از معماری ایرانی نیز در آن مشهود است. به‌خصوص ارسی‌های پنجره و گچبری‌های زیبای آن جلوه خاصی از معماری ایرانی را به یادگار گذاشته است. بنای خانه در زمینی به مساحت ۱۵۳۰ مترمربع ساخته شده است، با اتاق‌های فراوان و زیرزمین وسیع. از بخش‌های جذاب و دیدنی این عمارت قاجاری می‌توان به آب‌انبار آن اشاره کرد.

صاحب‌خانه اصالتی یزدی داشت در نتیجه این بخش به سبک آب‌انبارهای یزد ساخته شد. نمای خانه

- خانه ارباب رستم گیو
- کاربری فعلی: پژوهشکده فرهنگ و هنر
- نشانی: خیابان انقلاب، بین خیابان‌های فلسطین و ولیعصر ۴۴
- قدمت: معاصر
- مالک: ارباب رستم گیو

بنای منظم و هماهنگی که این روزها بانام پژوهشکده فرهنگ و هنر در خیابان انقلاب خودنمایی می‌کند تا سال ۱۳۴۰ خانه رستم گیو، معروف به ارباب بود که تأسیس بنیاد خیریه گیو، ریاست انجمن و نمایندگی زرتشتیان در مجلس شورای ملی را بر عهده داشت. مرحوم رستم گیو بعد از سال ۱۳۴۰ تا سال ۱۳۵۹ این خانه را به دفتر بنیاد گیو تبدیل کرد؛ بنیاد خیریه‌ای که فعالیت‌های عام‌المنفعه بسیاری انجام داد. معماری

هدیه ارزنده خزانهدار فتحعلی شاه به دلبندهش

زمانی می‌گوید: «دوست محمدخان چندان به باغ و عمارت توجهی نداشت تا اینکه در دوران مظفرالدین شاه، محمدولی خان سپهسالار این عمارت را خرید و با ساخت فواره و استخر و احیای قنات باغ فردوس به زیبایی آن افزود. هر چند به‌دلیل بدهی به تجار تخریب طومانیاسی مجبور شد باغ را برای جبران بدهی به دولت پهلوی اول واگذار کند.»

عمارتن باغ فردوس که از سال ۱۳۵۰ به مرکز فرهنگی هنری و نمایشگاهی تبدیل شده بود، پس از پیروزی انقلاب اسلامی به وزارت ارشاد و فرهنگ اسلامی واگذار شد. این عمارت زیبا از آغاز دهه ۸۰ تاکنون به‌عنوان موزه سینما فعالیت می‌کند و برای علاقه‌مندان به هنر هفتم در حکم عمارتی جادویی برای سفر به تاریخ سینمای ایران است. اکنون در این موزه متفاوت که با ۷ تالار بزرگ از جمله تالار پیشگامان، تالار نام‌آوران، سالن نمایش فیلم و... میزبان بازدیدکنندگان است، هزاران عکس از سکنس‌های برتر سینمای ایران، تصاویر پشت‌صحنه آثار برجسته، جوایز داخلی و خارجی هنرمندان نامی سینما، صدها فیلمنامه، عروسک‌های خاطره‌انگیز کارتون‌ها و فیلم‌های کودک سینمای ایران و... در معرض نمایش عموم قرار دارد.

عصمت‌الدوله از این عمارت و باغ دلگشای آن که به‌دلیل وجود درختان سر به‌فلک کشیده‌اش، به باغ فردوس معروف بود به‌عنوان عمارت بیلاقی استفاده می‌کرد. در اسناد مکتوب نیز از این عمارت با نام خانه معیر یاد شده است. از جمله اینکه اعتمادالسلطنه در بخشی از روزنامه خاطرات با اشاره به عمارت باغ فردوس نوشته است: «شاه همراه با ملازمانش به باغ فردوس، خانه معیر، یعنی خانه عصمت‌الدوله، دخترشان، رفته بودند...» اگر چه عمارت باغ فردوس به‌دلیل قرار گرفتن در میان انبوه درختان قد برافراشته باغ، زیبایی دوچندان پیدا کرده، اما این عمارت بیش از هر چیز زیبایی خود را به معماری متفاوت و تلاش معماران اصفهانی و یزدی برای تلفیق معماری ایرانی و فرنگی مدیون است.

به کارگیری سنگ مرمر در بخش‌هایی از بنا، ستون‌های گچبری که در نمای بیرونی جلوه‌ای خاص به عمارت داده‌اند و نیز بخش‌هایی چون حوضخانه و... از مهم‌ترین نمادهای معماری این عمارت قاجاری به حساب می‌روند. عمارت باغ فردوس اما پس از آنکه سال‌ها محل زندگی عصمت‌الدوله و خاندان مسرور معیرالممالک بود در دوران مظفرالدین شاه چند باری دست به‌دست شد تا به محمدولی خان سپهسالار رسید.

- خانه معیرالممالک
- کاربری فعلی: موزه سینمای ایران
- قدمت: قاجاریه
- نشانی: خیابان ولیعصر ۴۴، نرسیده به میدان تجریش، عمارت باغ فردوس

باغ فردوس و عمارت زیبایی آن محل زندگی عصمت‌الدوله و دوست محمدخان معیرالممالک بود. این عمارت زیبا که در فهرست املاک پر شمار خاندان ثروتمند معیرالممالک قرار داشت، پس از ازدواج دوست محمدخان و عصمت‌الدوله، دختر ناصرالدین شاه، به عمارت بیلاقی این زوج قاجاری تبدیل شد.

علیرضا زمانی، تهران پژوه، می‌گوید: «برخی به اشتباه آورده‌اند که ناصرالدین شاه پس از ازدواج دخترش با دوست محمدخان معیرالممالک این عمارت را به‌عنوان هدیه ازدواج به آنها بخشید، اما در حقیقت این عمارت و باغ زیبای آن در زمره دارایی‌های خاندان معیرالممالک بود که پس از ازدواج دوست محمدخان و عصمت‌الدوله از سوی دوستعلی خان معیرالممالک از رجال دوران قاجار و خزانهدار فتحعلی شاه، به پسرش رسید.»

دوست محمدخان معیرالممالک پس از ازدواج با

